

PAULI FORMA

MURENEEKO SOLIDAARISUUS, POLARISOITUUKO YHTEISKUNTA?

HYVÄ- JA HUONO-OSAISTEN SOSIAALITURVAA JA HYVINVOINTIVALTIOTA KOSKEVAT MIELIPITEET 1990- LUVUN SUOMESSA

Suomessa on viime vuosina keskusteltu väestön jakautumisesta kahtia. Pohjoismaita on totuttu pitämään esimerkkeinä sellaisista yhteiskunnista, joissa kansalaisten väliset erot ovat pienet ja tasa-arvo laajaa, puhutaan sitten sukupuolten työmarkkinoille osallistumisen asteesta ja kouluttautumisesta (Nurmi 1998) tai tulonjaon tasaisuudesta (Atkinson & Smeeding & Rainwater 1995). Eriarvoisemmaksi muuttuvaa yhteiskuntaa voidaan pitää pohjoismaisesta näkökulmasta vieraina, koska tällainen kehitys merkitsisi siirtymistä pois tasa-arvoisesta yhteiskunnasta. Siksi polarisaatioon viittaavat kehityskulut pohjoismaisessa hyvinvointivaltiossa ovat erityisen tärkeitä ja mielenkiintoisia tutkimuskohteita.

Kuluvan vuosikymmenen kehitys niin taloudellisesti kuin sosiaalisestikin on Suomessa ollut poikkeuksellista ja jopa dramaattista. Valtion velkaantuminen, bruttokansantuotteen aleneminen, massatyöttömyys ja työmarkkinoiden epätyypillistyminen, sosiaaliturvan leikkaukset ja hyvinvointipalvelujen supistukset ovat olleet avainsanoja kuvattaessa 1990-luvun alun yhteiskunnallista kehitystä. Vaikka varsinaiset kriisivuodet ovatkin jo vuosien päässä takanapäin, ei yhteiskunnallinen tilanne Suomessa ole palautunut lamaa edeltävien aikojen kaltaiseksi. Työttömyys on edelleen melko korkea ja hallitus on

vasta nyt, noususuhdanteen aikana, pystynyt tekemään sitten lamavuosien ensimmäisen budjetin, jossa valtio ei ota lisää velkaa. Taloudellinen kasvu on kuitenkin viime vuosina ollut nopeaa ja tätä kirjoitettaessa Suomessa eletäänkin taloudellisin mittarein nousukautta. 1990-luvun aikana Suomessa on siten koettu synkkiä lamavuosia sekä laman jälkeinen nousukausi. Mitä tapahtuu kansalaisten väliselle solidaarisuudelle yhtäältä laman aikana ja toisaalta lamaa seuranneena nousukautena? Mureneeko solidaarisuus? Polarisoituuko yhteiskunta siten, että syntyy repeämiä hyvä- ja huono-osaisten yhteiskuntaryhmien välille?

Tämä tutkimus pureutuu näihin kysymyksiin käyttämällä useita eri mielipideaineistoja. Empiiristä analyysiä jäsentää jako erilaisen ”hyväosaisten” ja ”huono-osaisten” yhteiskuntaryhmien sosiaaliturvaa ja hyvinvointivaltiota koskevien mielipiteiden tarkasteluun. Analyysi jakautuu viiteen erilliseen tarkastelu-ulottuvuuteen, jotka ovat uudelleenjako, hyvinvoinnin tuottamisen vastuu, säästäminen etuuksista ja palveluista, etuuksien rahoitus sekä etuuksien riittävyys. Artikkelin lopussa keskustellaan, onko suomalaisessa yhteiskunnassa havaittavissa merkkejä polarisoitumisesta kansalaisten hyvinvointivaltiota ja sosiaaliturvaa koskevien mielipiteiden perusteella.

MIELIPITEET JA NIIDEN POLARISOITUMINEN

Hyvinvointivaltio on kollektiivisen solidaarisuuden instituutio. Solidaarisuuden voimakkuutta ja sen muutoksia voidaan mitata kansalaisten mielipiteillä hyvinvointivaltiota ja sosiaaliturvaa kohtaan. Halukkuus ylläpitää valtiolliseen sosiaaliturvaan perustuvaa hyvinvointivaltiota ja sen rahoittaminen veroja maksamalla merkitsevät kansalaisten sitoutumista kollektiiviseen solidaarisuuteen. Vertailevissa mielipidetutkimuksissa onkin havaittu, että tällainen solidaarisuus on tyypillistä nimenomaan Pohjoismaille suhteessa muihin maihin (esim. Svallfors 1996 & 1998; Forma & Kangas 1999). Suomalaisten mielipidetutkimusten tulokset viittaavat niin ikään suureen solidaarisuuteen (ks. Allardt & Sihvo & Uusitalo 1992; Sihvo & Uusitalo 1993; Ervasti 1993 & 1996; Forma 1998).

Hyvinvointivaltion kannatuksen muutoksesta on esitetty yksinkertaistaen kaksi tulkintaa (yhteenveto tästä keskustelusta, ks. Svallfors 1996, 47–48; Ervasti 1998, 169–172). Yhtäältä on esitetty, että hyvinvointivaltion kannatus rapautuu. Tällaiseen kehitykseen vaikuttavat muun muassa elintason ja koulutustason myötä tapahtuva yksilöllisten arvojen lisääntyminen, perinteisen työväenluokan pieneneminen ja palveluille asetettavien laatuvaatimusten tiukentuminen. Erityisesti keskiluokkien on väitetty olevan hylkäämässä hyvinvointivaltiota. Toinen tulkinta on tyystin päinvastainen: hyvinvointivaltion laajenemisen myötä yhä useammat väestöryhmät ovat valtiollisen sosiaaliturvan ja julkisten palvelujen piirissä (ks. Korpi & Palme 1996; Forma 1997). Niin ikään lisääntyneet julkisen sektorin työpaikat ovat luoneet uuden intressiryhmän, jonka voidaan olettaa suhtautuvan hyvinvointivaltioon myönteisesti. Siksi hyvinvointivaltion kannatusperustan voidaan olettaa laajentuvan niin, että kannatus on entistä vankemmalla pohjalla. Vaikka nämä teoriat koskevatkin tavallisesti hyvinvointivaltion kannatusta yleensä, ne sisältävät myös pol-

arisaatiota koskevia elementtejä. Erityisesti keskiluokkien keskuudessa tapahtuvaksi oletettu hyvinvointivaltion rapautuva kannatus merkitsisi käytännössä polarisaation lisääntymistä olettaen, että kannatus muun väestön keskuudessa pysyy ennallaan tai jopa lisääntyy.

Tuire Sihvo ja Hannu Uusitalo (1995) tarkastelivat suomalaisten halukkuutta rahoittaa sosiaaliturvaa vuosina 1975–1993. Tutkimuksen keskeinen havainto oli, että hyvinvointivaltion kannatus, kollektiivinen solidaarisuus, alenee taloudellisina laskukausina (ks. kuitenkin Svallfors 1995 & 1996). Kansalaiset ovat halukkaampia panostamaan verovaroja hyvinvointivaltioon taloudellisina nousukausina. Tulos tukee James Altin (1979) hypoteesia siitä, että lamakausina, kun kotitalouksien toimeentulo on tiukemmalla, altruismi murenee. Hyvinä aikoina on enemmän varaa olla altruistinen. Aikaisemmissa mielipiteiden ajallista kehitystä tarkastelleissa tutkimuksissa on useimmiten analysoitu mielipiteiden kehitystä kaikkien kansalaisten tasolla. Tutkimukset, joissa on tarkasteltu mielipiteiden muutosta tarkemmin eri yhteiskuntaryhmissä, ovat useimmiten perustuneet kahteen tai kolmeen mittauspisteeseen (esim. Goul Andersen 1997; Svallfors 1995 & 1996 & 1999; Forma 1998; ks. kuitenkin Allardt & Sihvo & Uusitalo 1992).

Onko aiemmissa tutkimuksissa löydetty merkkejä kasvavasta polarisaatiosta eri yhteiskuntaryhmien välillä? Stefan Svallforsin (1999) mukaan polarisaatiohypoteesi ei saanut yksiselitteistä tukea Ruotsissa 1990-luvulla. Mielipiteiden kehitys on ollut monivahteisempaa: ylempien toimihenkilöiden ja työntekijöiden mielipiteet hyvinvointipalveluista ovat lähentyneet toisiaan, kun taas hyvinvointivaltion rahoitusta koskevissa mielipiteissä oli havaittavissa merkkejä polarisoitumisesta. Ehkäpä mielenkiintoisempi tulos oli se, että Ruotsissa keskiluokka näyttäisi olevan jakautumassa kahtia. Keskiluokkaan kuuluvan ”eliitin” hyvinvointivaltiota koskevat mielipiteet näyttäisivät eriytyneen muun

keskiluokan mielipiteistä.

Jørgen Goul Andersen (1997) havaitsi Tanskaa koskevassa tutkimuksessaan merkkejä polarisaatiosta ”hyväosaisten” (ei kokemuk- sia työttömyydestä, vakaa työmarkkina-ase- ma) ja ”huono-osaisten” (sosiaalietuuksien saajien) välillä. Polarisaatio ei kuitenkaan ol- lut kovin voimakasta ja hyväosaistenkin hy- vinvointivaltiota koskevat mielipiteet olivat hyvin myönteisiä. Tutkimuksen (Forma 1998) mukaan sosiaaliturvaa ja hyvinvointi- valtiota koskevat mielipiteet eri yhteiskunta- ryhmissä ovat 1990-luvun aikana yleensä muuttuneet samansuuntaisesti, eivätkä tulok- set siten viittaa kasvavaan polarisaatioon. Myös tutkimuksessa (Allardt & Sihvo & Uusi- talo 1992), jossa tarkasteltiin eri yhteiskunta- ryhmien mielipiteiden muutosta vuosina 1975–1991, keskeinen havainto oli, että mie- lipiteiden muutos näyttäisi olevan globaalia: kun mielipiteet muuttuvat, ne muuttuvat sa- mansuuntaisesti eri väestöryhmissä. Tämä tutkimus päättyi kuitenkin vuoteen 1991 eikä siten kata lamavuosia ja laman jälkeistä nou- sukautta. Tässä artikkelissa pureudutaan ni- menomaan tähän ajanjaksoon.

AINEISTOT, TUTKIMUSASETELMA JA HYPOTEESIT

AINEISTOT JA TUTKIMUSASETELMA

Artikkelissa käytetään aineistoja neljästä eri sosiaaliturvaan ja hyvinvointivaltioon liitty- västä mielipidetutkimusprojektista. Ensinnä- kin uudelleenjakoa koskevia mielipiteitä ana- lysoitaessa käytetään International Social Survey Programmen aineistoja (tarkemmin ISSP-projektista ja aineistojen edustavuudes- ta, ks. Svallfors 1996, 118–120). Koska Suo- mi ei ole mukana tässä projektissa, Suomen osalta käytetään International Survey of Eco- nomic Attitudes -projektin aineistoa (tarkem- min projektista ja aineistojen edustavuudes- ta, ks. Forma & Kangas 1999). Tarkasteltaes-

sa kansalaisten mielipiteitä sosiaalietuuksis- ta ja -palveluista säästämisestä sekä eri etuuksien rahoituksesta 1990-luvun Suomes- sa hyödynnetään Suomen Gallupin Stakesille vuosina 1990–1997 keräämiä aineistoja. Ai- neistot on kerätty puhelinhaastatteluin, kun- kin vuoden aineistossa on noin 1 000 tapausta (aineistoista tarkemmin, ks. Allardt & Sihvo & Uusitalo 1992). Tarkasteltaessa mielipitei- tä hyvinvoinnin tuottamisen vastuusta sekä etuuksien riittävydestä käytetään Tilasto- keskuksen puhelinhaastatteluin Stakesille vuosina 1992 (n = 1 603) ja 1996 (n = 1 548) keräämiä aineistoja (tarkemmin, ks. Forma 1998).

Artikkelin tavoitteena on pureutua ”hyvä- osaisten” ja ”huono-osaisten” mielipiteisiin 1990-luvulla. Koska tulot ovat yksi tärkeim- mistä yhteiskunnassa tarvittavista resursses- ta, empiirisen analyysin eri vaiheissa tarkas- tellaan ensinnäkin *pienituloisten* ja toisaalta *suurituloisten* mielipiteitä. Työmarkkinoille kiinnittyminen on keskeinen huono-osaisuus- ta ja hyvä-osaisuutta määrittävä tekijä (esim. Rasinkangas 1998). Siksi *työttömät* muodos- tavat artikkelissa yhden huono-osaisten ryh- män. Keskiluokkia on useissa aikaisemmissa tutkimuksissa pidetty yhtenä hyväosaisten ryhmänä ja keskiluokkien on niin ikään esi- tetty olevan yksi hyvinvointivaltiota kohtaan kriittisesti suhtautuva ryhmä (esim. Roos 1992; yhteenveto keskustelusta Ervasti 1998, 169–171). Siksi yksi artikkelin hyväosaisten ryhmistä muodostuu *ylemmistä toimihenkilöis- tä*. Useissa aikaisemmissa tutkimuksissa *yl- sinhuoltajia* on pidetty yhtenä kaikkein haa- voittuvimmista yhteiskuntaryhmistä (esim. Palmer & Smeeding & Torrey 1988; Forssén 1998). Yksinhuoltajat muodostavat siten yh- den artikkelin huono-osaisten ryhmistä.

On syytä korostaa, että jako hyvä- ja huono- osaisten ryhmiin on karkea ja perustuu yksin- kertaiseen ajatukseen siitä, että hyväosaisuus ja huono-osaisuus määrittyy hyvin pitkälle sen mukaan, kuinka paljon ihmisillä on yh- teiskunnassa tarvittavia resursseja, kuten tu- loja, ja kuinka hyvin he ovat kiinnittyneet työ-

markkinoille. Edelleen, kaikki yksinhuoltajat eivät ole huono-osaisia ja toiset työttömät ovat huono-osaisempia kuin toiset. Samoin pienituloisuus ei välttämättä merkitse subjektiivista, koettua huono-osaisuutta. Jaottelu on siten hyvin yksinkertainen ja puhtaasti objektiivisiin kriteereihin perustuva. Erik Allardtin (1976) hyvinvointiteorian suhteen se esimerkiksi pohjautuu täysin hyvinvoinnin materiaaliin (having) komponentteihin eikä ota huomioon yhteisyyssuhteiden (loving) tai itsensä toteuttamisen (being) ulottuvuuksia. Syy yksinkertaiseen jaotteluun on aineistolähtöinen. Käytettävissä olevissa aineistoissa ei ole muuttujia, joiden avulla hyvä- ja huono-osaisuutta voitaisiin mitata tarkemmin erilaisten hyvinvointiteorioiden näkökulmasta. Analyysissä mukana olevat ryhmät ovat kuitenkin sellaisia, jotka ovat aikaisemmissa tutkimuksissa paikantuneet hyvä- ja huono-osaisiksi yhteiskuntaryhmiksi. Koska aineistojen taustamuuttujat ovat erilaisia, analysoi-

tavat ryhmät eroavat hieman toisistaan empiirisen tarkastelun eri vaiheissa.

HYPOTEESIT

Empiirisessä tarkastelussa mielipiteitä tarkastellaan seuraavilla viidellä ulottuvuudella: uudelleenjako, hyvinvoinnin tuottamisvastuu, sosiaalietuuksista ja -palveluista säästäminen, sosiaalietuuksien rahoitus sekä etuuksien riittävyys. Taulukossa 1 esitetään näitä ulottuvuuksia koskevat hypoteesit, joiden paikkansapitävyyttä empiirisessä analyysissä koetellaan.

Tutkimuksessa testattava päähypoteesi on tiivistäen se, että hyvä- ja huono-osaisen ryhmien mielipide-erojen oletetaan kasvavan, koska hyväosaiset ryhmät ovat luopumassa hyvinvointivaltiosta ja huono-osaiset pitävät siitä kiinni aiempaa tiukemmalla otteella. Jos näin on, vastaus artikkelin otsikkoon olisi,

Taulukko 1. Tutkimuksen hypoteesit

Ulottuvuus	Hypoteesi
1. Uudelleenjako	a) Pohjoismaissa tuloerot koetaan pienemmiksi kuin muissa maissa. Erot hyvä- ja huono-osaisen välillä ovat pienet. b) Pohjoismaissa uudelleenjakavaa politiikkaa kannatetaan voimakkaammin kuin muissa maissa. Erot hyvä- ja huono-osaisen välillä ovat pienet.
2. Hyvinvoinnin tuottamisvastuu	Ero hyvä- ja huono-osaisen välillä on kasvanut, koska hyväosaiset kannattavat aikaisempaa voimakkaammin yksityistä sektoria ja huono-osaiset julkista sektoria.
3. Sosiaalietuuksista ja palveluista säästäminen	Ero hyvä- ja huono-osaisen välillä kasvaa, koska hyväosaiset ovat aikaisempaa valmiimpia säästämään ja huono-osaiset suhtautuvat aikaisempaa kielteisemmin sosiaaliturvan lisäsäästöihin.
4. Etuuksien rahoitus	Ero hyvä- ja huono-osaisen välillä on kasvanut, koska hyväosaiset suhtautuvat aikaisempaa nihkeämmin verovaroista tapahtuvaan rahoitukseen ja huono-osaiset haluavat panosta entistä enemmän sosiaalietuuksiin ja -palveluihin.
5. Etuuksien riittävyys	Erot ovat kasvaneet, koska etuuksia on leikattu ja sellaisten kotitalouksien toimeentulo on niukentunut joille nämä etuudet ovat tärkeitä.

että solidaarisuus on murentunut tai murentumassa ja polarisaatio lisääntynyt suomalaisessa yhteiskunnassa.

Uudelleenjakomielipiteitä tarkastellaan, jotta suomalaisten mielipiteet tulisivat asetetuksi kansainväliseen perspektiiviin. Kuinka solidaarisia suomalaiset yleensä ja hyväosaiset erityisesti ovat? Pohjoismaihin liitetyn suuren solidaarisuuden tulisi näkyä voimakkaana uudelleen jakavan politiikan kannatuksena. Koska todellinen tulonjako on Suomessa tasainen (esim. Atkinson & Smeeding & Rainwater 1995) voidaan olettaa, että tulonjaon epätasaisuus ei kansalaisten mielestä ole suuri ongelma. Edelleen, hyvä- ja huonoosaisten tuloeroja koskevien mielipiteiden voidaan olettaa olevan lähellä toisiaan. *Hyvinvoinnin tuottamisvastuun* kohdalla polarisaatiokehityksen voidaan olettaa johtuvan siitä, että laman myötä julkisiin palveluihin on kohdistunut useita sellaisia muutoksia, joiden voidaan olettaa lisäävän hyväosaisten kriittisyyttä näitä palveluja kohtaan. Siksi hyväosaisten yhteiskuntaryhmien voidaan olettaa siirtyvän kannattamaan enemmän yksityisiä palveluja. Huono-osaisilla ei ole samanlaista mahdollisuutta käyttää yksityisiä palveluja, jolloin he tukevat entistä voimakkaammin julkisia palveluja. *Säästöjen* kohdalla eron voidaan olettaa kasvavan, koska sosiaalietuudet ja -palvelut eivät ole yhtä tärkeitä hyväosaisille kuin huono-osaisille. Ero kasvaa, koska hyväosaiset ovat aikaisempaa halukkaampia ja huono-osaiset aikaisempaa haluttomampia säästämään sosiaalietuuksista ja -palveluista. *Etuuksien rahoituksen* kohdalla erojen voidaan olettaa kasvavan, koska kiristyneen verotuksen, leikattujen sosiaalietuuksien ja heikentyneiden julkisten palvelujen oloissa hyväosaiset haluavat vähentää verorahojen pannotamista etuuksiin. Huonoosaisten kohdalla tilanne on päinvastainen: laman myötä sosiaaliturvan merkitys heille korostuu, jolloin he vaativat aikaisempaa suurempaa pannotusta sosiaaliturvan rahoitukseen. *Etuuksien riittävyden* osalta erojen voidaan olettaa kasvaneen, koska etuuksia on leikattu, jolloin

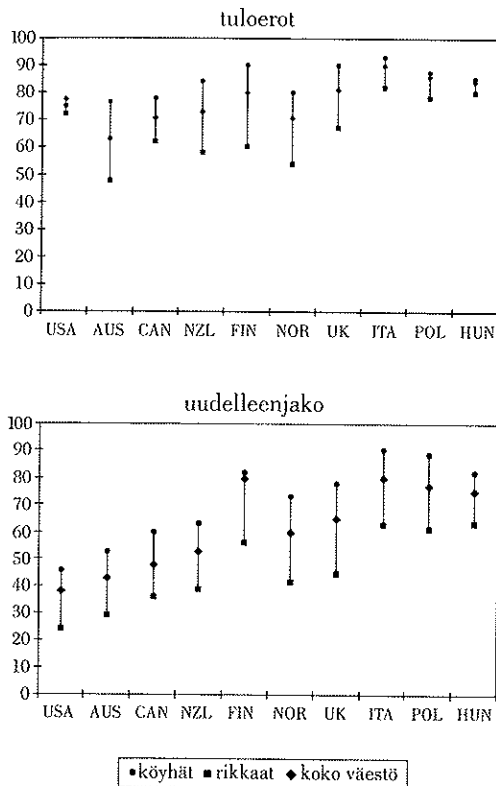
sellaisten kotitalouksien toimeentulo, joille nämä etuudet ovat tärkeitä, on tullut tiukemmaksi.

POLARISAATIOTA VAI YHDENTYMISTÄ?

Eri hyvinvointivaltiot kohtelevat kansalaisiaan eri tavoin, esimerkiksi tulonjako on toisissa hyvinvointivaltioissa tasaisempi kuin toisissa (Atkinson & Smeeding & Rainwater 1995). Hyvinvointivaltiot eroavat toisistaan myös siinä, miten ne pystyvät eliminoimaan eri elämänvaiheisiin, kuten vanhuuteen tai lapsuuteen, liittyvää köyhyyttä (Ritakallio 1994; Forssén 1998; Kangas & Palme 1998). Samojen yhteiskuntaryhmien tilanteet tulonjaon ja hyvinvoinnin suhteen eroavat siten toisistaan eri hyvinvointivaltioissa. Niin ikään yhteiskuntaryhmien väliset erot ovat erisuuruisia eri hyvinvointivaltioissa. Miten tämä näkyy hyvinvointivaltiota koskevissa mielipiteissä? Ovatko hyvä- ja huonoosaisten väliset erot samantyyppisiä ja yhtä suuria eri maissa? Minkälaista on suomalaisten solidaarisuus verrattuna muihin maihin? Tätä analysoidaan tarkastelemalla uudelleenjakoa koskevia mielipiteitä kymmenessä maassa, jotka edustavat erilaisia sosiaalipolitiikkamalleja. Liberalistista mallia tarkastelussa edustavat Yhdysvallat, Australia, Kanada, Uusi-Seelanti ja Iso-Britannia. Pohjoismaista hyvinvointivaltiomallia edustavat Suomi ja Norja. Italia edustaa konservatiivista mallia. Puola ja Unkari on valittu mukaan edustamaan itäisen Euroopan transitiomaita (hyvinvointivaltiomalleja koskevasta keskustelusta, ks. esim. Esping-Andersen 1990; Castles & Mitchell 1992; Korpi & Palme 1996).

Uudelleenjakomielipiteitä koskevat tulokset esitetään kuviossa 1, jossa tarkastellaan ”rikkaiden” ja ”köyhien” mielipiteitä. Rikkaiden ryhmään kuuluu ylin tuloviidennes ja köyhiin vastaavasti alin tuloviidennes vastaajista. Tulokäsittelenä on käytetty kotitalouden yhteensä laskettuja tuloja. Kuviossa 1 esitetään köyhien ja rikkaiden mielipiteet yhtäältä tulo-

Kuvio 1. Ylimmän (rikkaat) ja alimman (köyhät) tulokvintiilin mielipiteet tuloeroista ja uudelleen jakavasta politiikasta. Väittämien kanssa samaa mieltä olevien osuudet

Kysymykset: a) Tuloerot x :ssä ovat liian suuret (x =tarkasteltava maa). b) Hallituksen velvollisuus on tasata tuloeroja pieni- ja suurituloisten välillä. Vastausvaihtoehdot: "Täysin samaa mieltä", "Osittain samaa mieltä", "En osaa sanoa", "Osittain eri mieltä", "Täysin eri mieltä".

erojen suuruudesta (kuvion yläosa) ja toisaalta uudelleen jakavan politiikan kannatukselta (kuvion alaosa). Lisäksi esitetään koko väestön mielipiteet uudelleenjaosta.

Sekä tuloerojen kokemisen että uudelleen jakavan politiikan osalta kaikissa maissa havaitaan triviaali yleinen tulos, jonka mukaan köyhät kokevat tuloerot suurempina kuin rikkaat; köyhät niin ikään kannattavat uudelleen

jakavaa politiikkaa rikkaita innokkaammin. Kiinnostavampaa onkin pureutua rikkaiden ja köyhien välisiin mielipide-eroihin. Kuvion 1 yläosasta ilmenee, että rikkaiden ja köyhien välinen mielipide-ero on kaikkein pienin Yhdysvalloissa, Italiassa, Puolassa sekä Unkarissa. Suurimmat erot rikkaiden ja köyhien välillä löytyvät Australiasta, Uudesta-Seelannista, Suomesta, Norjasta ja Isosta-Britanniasta. Erot rikkaiden ja köyhien välisissä suhteissa mielipiteillä mitaten eivät siten näyttäisi määrittyvän kovinkaan voimakkaasti hyvinvointivaltiomallien näkökulmasta.

Tarkasteltaessa köyhien ja rikkaiden suhteutumista koko väestön keskiarvoon maat jakautuvat kahteen ryhmään: Italiassa, Puolassa ja Unkarissa väestön ja köyhien mielipiteet tuloerojen suuruudesta ovat keskenään hyvin samanlaisia, kun taas rikkaat katsovat tuloerojen olevan pienemmät. Muiden maiden osalta koko väestön keskiarvo sijoittuu melko tarkasti köyhien ja rikkaiden mielipiteiden väliin. Yhdysvalloissa tilanne on sikäli erikoinen, että koko väestön tasolla tuloerot koetaan hivenerä suuremmiksi kuin köyhien keskuudessa. Mielenkiintoista on niin ikään se, että yhdysvaltalaisen rikkaiden keskuudessa tuloerojen kokeminen liian suurina on varsin yleistä. Amerikkalaiset näyttäisivät olevan hyvin yksimielisiä siitä, että tulonjako heidän maassaan on liian epätasainen.

Kuvion 1 alaosasta ilmenee, että vaikka uudelleen jakavan politiikan kannatus onkin eri maissa eri tasolla, niin rikkaiden ja köyhien välinen ero mielipiteissä on yllättävän samanlainen. Uudelleen jakavaa politiikkaa kannatetaan yleisesti ottaen vähiten tyypillisissä liberalistisen hyvinvointivaltiomallin maissa (Yhdysvallat, Australia, Kanada ja Uusi-Seelanti). Laajinta uudelleen jakavan politiikan kannatus on Pohjoismaissa, Italiassa sekä Unkarissa ja Puolassa. Nämä tulokset ovat ennakkoon tehtyjen olettamusten mukaisia (ks. myös Svallfors 1998). Tarkasteltaessa köyhien ja rikkaiden suhteutumista koko väestön keskiarvoon havaitaan, että yleisesti ottaen koko väestön mielipiteet sijoittuvat josta-

kuinkin tarkasti köyhien ja rikkaiden mielipiteiden puoliväliin. Tässäkin suhteessa tarkasteltavat maat suhteutuvat toisiinsa hyvin samankaltaisesti. Mielenkiintoisen poikkeuksen tästä yleisestä linjasta muodostaa Suomi, jossa väestön keskimääräinen suhtautuminen uudelleen jakavaa politiikkaan on erittäin lähellä köyhien mielipiteitä, mutta rikkaiden mielipiteet ovat näistä melko etäällä. Suomalaiset rikkaat ovat siten huomattavasti vähemmän solidaarisia kuin väestö keskimäärin (ero noin 30 prosenttiyksikköä). On kuitenkin tärkeää huomata, että Suomessa rikkaat ovat yhtä solidaarisia kuin vaikkapa yhdysvaltalaiset ja australialaiset köyhät. Uudelleen jakavan politiikan kannatus suomalaisten rikkaiden keskuudessa on niin ikään voimakkaampaa kuin liberalistisen mallin maissa koko väestön tasolla.

HYVINVOINTIVALTION ORGANISOIMISEN
YLEISET PERIAATTEET: JULKINEN VAI
YKSITYINEN SEKTORI?

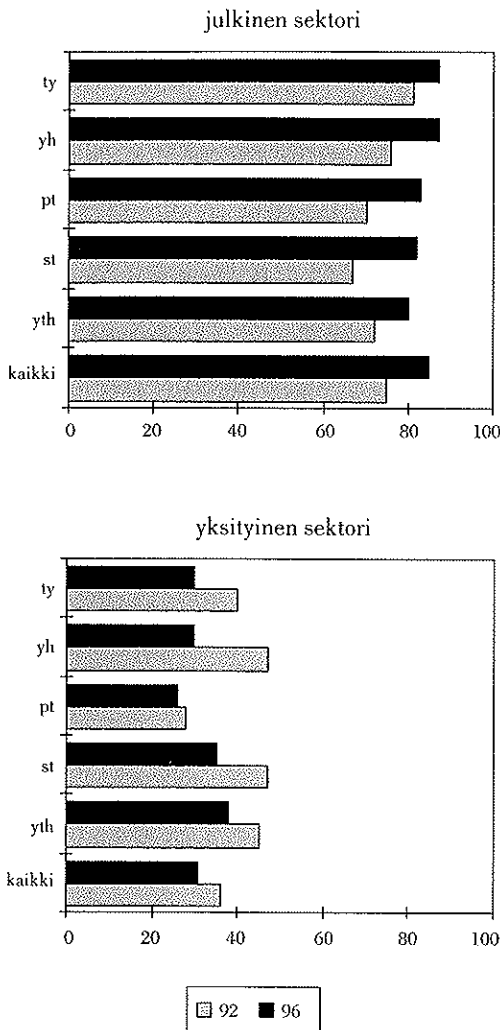
Pohjoismaisessa hyvinvointivaltiossa julkisen sektorin rooli hyvinvoinnin tuottamisessa on keskeinen. Julkiset palvelut on tarkoitettu kaikille kansalaisille, palvelujen korkean laadun vuoksi julkisten palvelujen on sanottu tyydyttävän myös vaativia keskiluokkia. Toisaalta esimerkiksi liberalistisessa hyvinvointivaltiomallissa valtiollisen sosiaaliturvan merkitys on huomattavasti vähäisempi ja yksityisten palvelujen ja vakuutusjärjestelmien osuus keskeisempi. Liberalistisen hyvinvointivaltiomallin maissa julkiset palvelut ovat usein köyhimmälle väestönosalle tarkoitettuja ja laadultaan heikompia kuin pohjoismaisessa mallissa. Paremmiin toimeentulevat ihmiset hankkivatkin usein tarvitsemansa palvelut ja vakuutukset yksityisiltä markkinoilta. Julkisen talouden ongelmien vuoksi Suomessakin on keskusteltu erilaisista vaihtoehtoista, jotka voisivat korvata nykyistä, voimakkaasti julkiseen sektoriin pohjautuvaa järjestelmää. Keskusteluissa on ehdotettu, että yksityisten järjestelmien osuutta hyvin-

voinnin tuottamisessa tulisi kasvattaa. Yksityisten palvelujen on väitetty toimivan julkisia palveluja tehokkaammin ja olevan laadultaan korkeatasoisempia. Toisaalta keskusteluissa on puolustettu nykyistä julkiseen sektoriin voimakkaasti pohjaavaa järjestelmää.

Kuviossa 2 tarkastellaan kansalaisten mielipiteitä yksityisestä sektorista ja julkisesta sektorista väestön tarvitsemien sosiaali- ja terveystalouden tuottajina vuosina 1992 ja 1996. Hyvä- ja huono-osaisten mielipiteiden ja niissä tapahtuneiden mahdollisten muutosten kartoittamiseksi analysoidaan viiden eri kansalaisryhmän mielipiteitä. Huono-osaisia analyysissä edustavat työttömät, yksinhuoltajat sekä pienituloiset (alle 4 000 mk/kk). Hyväosaista edustavat suurituloiset (yli 20 000 mk/kk) sekä ylemmät toimihenkilöt. Tämän lisäksi kuviossa 2 esitetään koko väestön mielipiteet julkisesta ja yksityisestä sektorista.

Hyväosaisten voidaan olettaa kannattavan huono-osaista voimakkaammin yksityistä sektoria palvelujen tuottajana. Vuonna 1992 tämä ei täsmälleen ottaen pidä paikkaansa. Yksinhuoltajat kannattavat yksityistä sektoria aivan yhtä innokkaasti kuin ylemmät toimihenkilöt ja suurituloiset. Ero työttömiin kukaan ei ole suuri. Sen sijaan pienituloisten suhtautuminen yksityiseen sektoriin on nihkeää. Erot hyvä- ja huono-osaisten välillä ovat hieman selkeämmät vuonna 1996. Julkisen sektorin kohdalla erot ovat minimaalisen pieniä: niin hyvä- kuin huono-osaistenkin kannattavat voimakkaasti julkista sektoria palvelujen tuottajana. Koko väestön tasolla julkinen sektori saa yksityistä sektoria huomattavasti laajemman kannatuksen. Molempina vuosina julkisen sektorin kannatus on noin 80 prosenttia, kun yksityisen sektorin palveluja haluaa lisätä noin 35 prosenttia vastaajista. Entä sitten mielipiteiden muutos? Ovatko erot kasvaneet? Kuvion 2 mukaan eivät ole. Kehitysuunta näyttää olevan pikemminkin päinvastainen, kohti pienempiä eroja. Julkisen sektorin kannatus on lisääntynyt vuodesta 1992 vuoteen 1996 niin hyvä- kuin huono-osaistenkin ryhmissä. Yksityisen sektorin kohdalla

Kuvio 2. Mielenpiteet julkisesta ja yksityisestä sektorista palvelujen tuottajana, myönteisten vastausten prosenttiosuudet

Kysymykset: a) Julkisen sektorin tulisi tuottaa väestön tarvitsemat sosiaali- ja terveyspalvelut? b) Yksityisiä tai kaupallisia palveluja tulisi lisätä ja vähentää julkista palvelutuotantoa? Vastausvaihtoehdot: "Täysin samaa mieltä", "Jokseenkin samaa mieltä", "En osaa sanoa", "Jokseenkin eri mieltä", "Täysin eri mieltä".

Lyhenteet: ty=työtön, yh=yksinhuoltaja, pt=pienituloinen (alle 4 000 mk/kk), st=suurituloinen (yli 20 000 mk/kk), yth=ylempi toimihenkilö, kaikki=koko väestö

kehitys on ollut päinvastaista, mutta myös yhdensuuntaista tarkastelluissa ryhmissä. Jos tarkastellaan ryhmien suhteutumista toisiinsa, havaitaan, että mielenpiteet ovat vuonna 1996 hieman yhdenmukaisempia kuin neljä vuotta aikaisemmin.

Julkisen sektorin kannatus palvelujen tuottajana näyttäisi siten kasvaneen. Entistä useampi kansalainen katsoo, että nimenomaan julkisen sektorin tulee tuottaa väestön tarvitsemat sosiaali- ja terveyspalvelut (laajemmin, ks. Forma 1998; ks. myös Raportti..., 1997). Mielenpiteissä ei myöskään voida havaita merkkejä polarisoitumisesta, pikemminkin päinvastoin. Kysymys hyvinvoinnin tuottamisen vastuusta on luonteeltaan hyvin yleinen: tällaisella yleisellä tasolla suomalaisten mielenpiteet hyvinvointivaltiosta näyttäisivät muuttuneen hieman yksimielisemmiksi, eikä viitteitä polarisaatiosta ole havaittavissa. Hyväosaisten solidaarisuus näyttäisi siten kasvaneen. Seuraavassa tarkastellaan, onko yksimielisyys lisääntynyt myös säästämistä koskevien mielenpiteiden kohdalla.

SOSIAALIETUUKSISTA JA -PALVELUISTA SÄÄSTÄMINEN

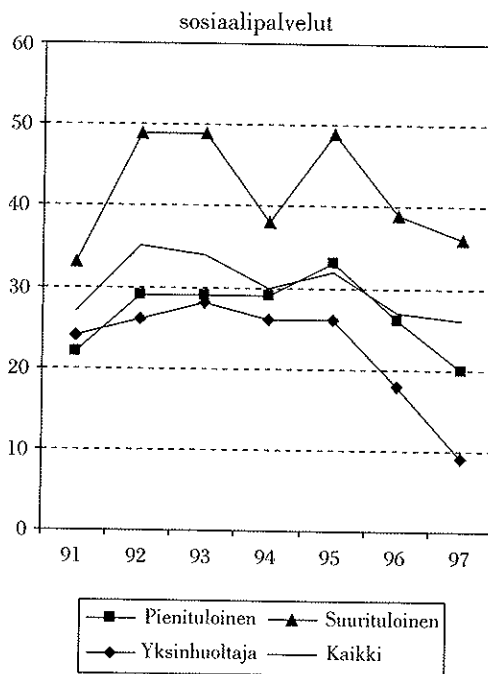
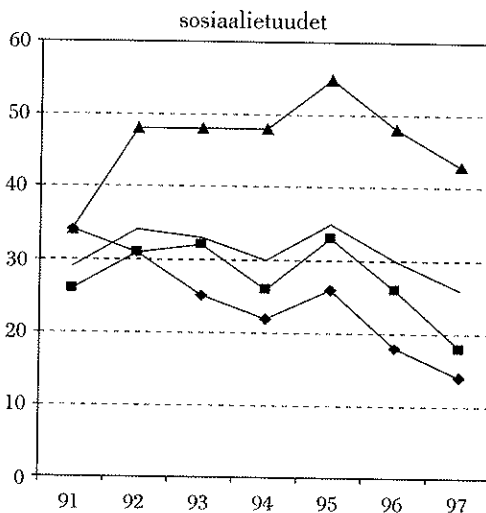
Julkisen talouden säästöt ovat olleet poliittisella agendalla koko 1990-luvun ajan. Säästöjä on haettu lähes kaikilta julkisen sektorin hallinnonaloilta, ja myös hyvinvointivaltio on joutunut lukuisten leikkausten kohteeksi. Tämän artikkelin teeman kannalta keskeiseksi kysymykseksi nousevat eri väestöryhmien mielenpiteet hyvinvointivaltioon kohdistuvista säästöistä. Aikaisempien tutkimusten mukaan yleisesti ottaen kansalaiset haluavat, että julkisen talouden säästöjä haettaisiin muualta kuin hyvinvointivaltion etuuksista ja palveluista (ks. Forma 1998). Kansalaiset haluaisivat, että julkisen talouden säästöjä haettaisiin esimerkiksi maanpuolustuksesta sekä teollisuuden ja kulttuurin tuesta. Jotta saisimme kuvan hyvä- ja huono-osaisten julkisen talouden säästöihin kohdistuvista mielenpiteis-

tä ja niiden kehityksestä kuluvalle vuosikymmenellä, seuraavassa tarkastellaan suurituloisten (yli 210 000 mk/v), pienituloisten (alle 60 000 mk/v) ja yksinhuoltajien mielipiteitä sosiaalietuuksiin ja -palveluihin kohdistuvista säästöistä. Lisäksi kuviossa 3 tarkastellaan koko väestön säästöhalukkuutta.

Sosiaalipalveluista ja -etuuksista säästämiseen suhtaudutaan hyvin pitkälle samalla tavoin: sosiaalipalveluja ja -etuuksia koskevien mielipiteiden trendit ovat jotakuinkin yhdenmukaisia tarkasteluajanjaksolla. Kuvion 3 perusteella on syytä kiinnittää huomiota kahteen seikkaan. Ensinnäkin, vuodesta 1992 lähtien suurituloisten mielipiteet ovat erkaantuneet melko voimakkaastikin muista tarkasteltavista ryhmistä. Ennako-olettamus eron kasvamisesta näyttää pitävän paikkansa. Mielipiteiden erot ovat suuremmat tarkasteluajanjakson lopussa kuin sen alussa. Toisaalta on huomionarvoista, että säästöhalukkuus on vuodesta 1995 lähtien laskenut kaikissa ryhmissä. Koko väestön tasolla säästämishalukkuus on melko täsmälleen samalla tasolla vuonna 1997 kuin se oli vuonna 1991. Suurituloiset ovat kuitenkin valmiimpia säästöihin vuonna 1997 kuin vuosikymmenen alussa. Näin on erityisesti sosiaalietuuksien kohdalla. Huono-osaisten ryhmien kohdalla säästöhalukkuus erityisesti etuuksien kohdalla on pienempää tarkasteluajanjakson lopussa kuin sen alussa.

Erytyisesti yksinhuoltajien säästöhalukkuus on tarkasteluajanjakson lopussa huomattavasti vähäisempää kuin sen alussa. Katja Forssénin (1998) mukaan yksinhuoltajien taloudellinen tilanne on heikentynyt merkittävästi kuluvalle vuosikymmenellä. Tässä tiukentuneessa tilanteessa yksinhuoltajat eivät juuri näe mahdollisuuksia lisäsäästöihin hyvinvointivaltion etuuksista ja palveluista. Säästöjä koskevien mielipiteiden tarkasteleminen viittaisi siten jonkinlaiseen polarisaatioon suomalaisessa yhteiskunnassa. Seuraavassa jaksossa tarkastellaan, onko sosiaaliturvan rahoitukseen liittyvissä mielipiteissä havaittavissa vastaavanlaisia kehityssuuntia.

Kuvio 3. Mielipiteet sosiaalietuuksista ja -palveluista säästämistä, säästöihin myöntyvien prosentiosuudet

Kysymys: Seuraavaksi luettelen eräitä valtion ja kuntien menokohteita. Jos valtion ja kuntien on karsittava menojaan, niin mistä menoista voidaan mielestänne säästää ja mistä ei? Vastausvaihtoehdot: "Ei voida säästää", "Voidaan säästää vähän", "Voidaan säästää runsaasti", "En osaa sanoa".

Etuuksien rahoitus on usein ollut sosiaaliturvaa ja hyvinvointivaltiota koskevien mielipidetutkimusten tarkastelun keskiössä (ks. Allardt & Sihvo & Uusitalo 1992; Sihvo & Uusitalo 1995; Pettersen 1996; Svallfors 1996; Forma 1998). Syy tähän on ilmeinen: kansalaisten halukkuus rahoittaa sosiaaliturvaa verovaroista kertoo melko konkreettisesti hyvinvointivaltion ja sen eri etuuksien kannatuksesta. Tässä artikkelissa sosiaaliturvan rahoitusta koskevaan tarkasteluun on valittu neljä eri tulonsiirtoa: lapsilisät, työttömyyskorvaus, toimeentulotuki ja asumistuki. Nämä etuudet on valittu mukaan siksi, että ne edustavat erityyppisiä tulonsiirtoja jakoperiaatteidensa sekä potentiaalisen kohderyhmänsä vuoksi. Lapsilisät ovat universaali tulonsiirto, jonka tasoon tulot eivät vaikuta. Kohderyhmänä ovat kaikki lapsiperheet. Työttömyysturva, asumistuki ja toimeentulotuki sen sijaan ovat selektiivisiä tulonsiirtoja, joiden merkitys huono-osaisille väestöryhmille on suurempi kuin hyväosaisille ryhmille. Erityisesti näiden etuuksien rahoituksen kautta voidaan tarkastella hyväosaisten huono-osaisia kohtaan tuntemaa solidaarisuutta. Huono-osaisen lisääntyneisiin toimeentulo-ongelmiin viittäisi, jos huono-osaiset ryhmät aikaisempaa ponnekkaammin vaatisivat lisärahoitusta verovaroista näihin etuuksiin.

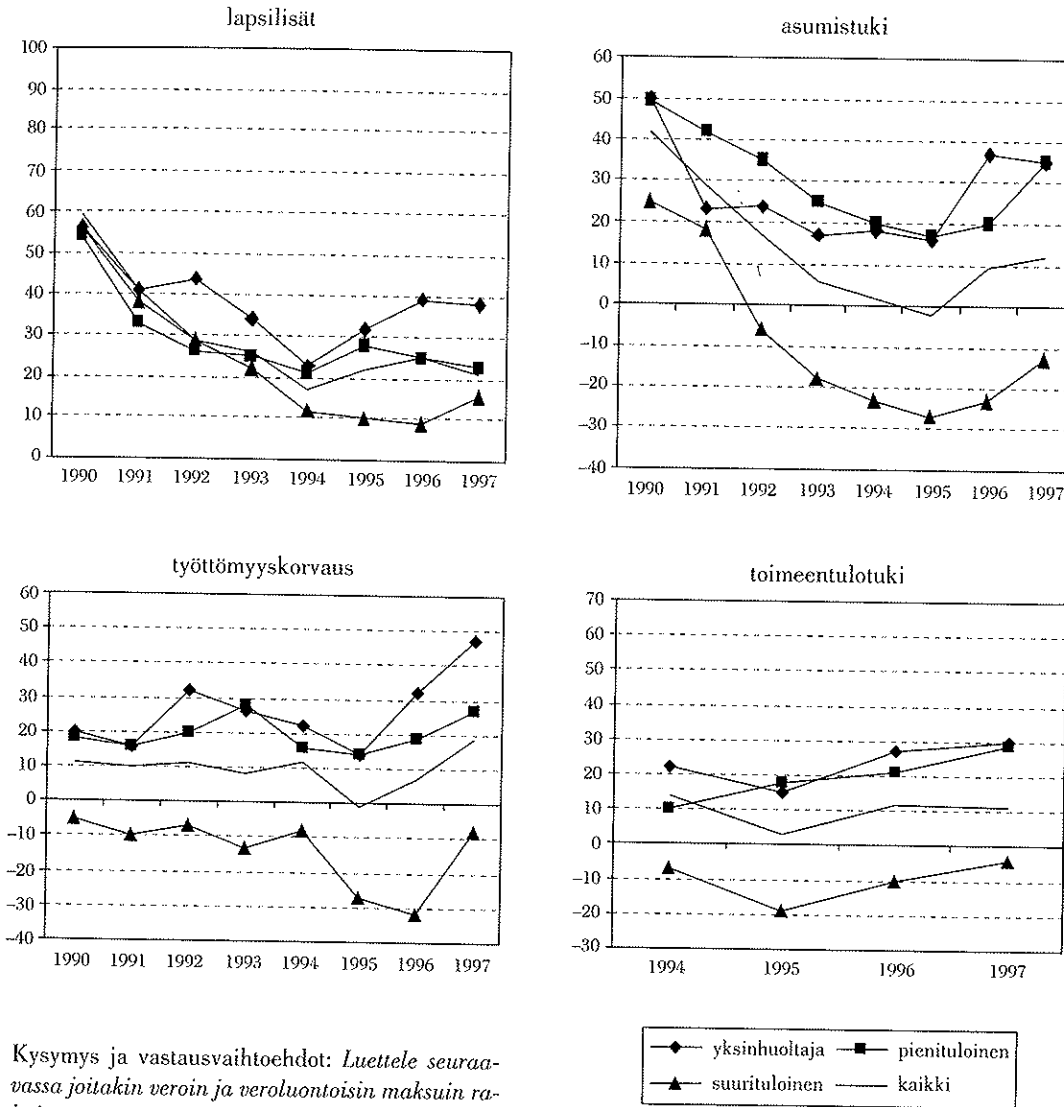
Rahoitusta koskevat tulokset ilmenevät kuviossa 4, jossa esitetyt viivat kuvaavat niin sanottua balanssimittaa, jota on usein käytetty kuvaamaan nimenomaan kansalaisten halukkuutta rahoittaa sosiaaliturvaa. Balanssimitta lasketaan vähentämällä lisärahoitusta haluavien prosenttiosuudesta rahoituksen vähentämistä haluavien prosenttiosuus. Kuviossa 4 tarkastellaan yksinhuoltajien, pienituloisten (alle 60 000 mk/v), suurituloisten (yli 210 000 mk/v) sekä koko väestön mielipiteitä.

Hyvä- ja huono-osaisten mielipiteet lapsilisien rahoituksesta olivat vuonna 1990 lähes yhdenmukaisia. Tämän jälkeen yksinhuoltajat erottuvat muista ryhmistä vaatimalla vero-

varojen käyttöä lapsilisiin muita enemmän. Vuosina 1993 ja 1994 ryhmien mielipiteet ovat jälleen hyvin lähellä toisiaan. Tämän jälkeen alkaa kuitenkin eriytyvä kehitys. Yksinhuoltajat vaativat muita ryhmiä voimakkaammin verovarojen panostamista lapsilisiin. Hyvätuloisten mielipiteet näyttäisivät vakiintuneen jotakuinkin vuoden 1994 tasolle. Pienituloisten mielipiteet sijoittuvat muiden ryhmien väliin. Ryhmien väliset erot ovat lapsilisien kohdalla melko pieniä mutta ovat kuitenkin suurentuneet tutkimusajanjaksolla ja jonkinasteista polarisaatiota näyttäisi siten tapahtuneen.

Erot hyvä- ja huono-osaisten mielipiteissä ovat suuremmat kuin lapsilisien kohdalla tarkasteltaessa mielipiteitä asumistuen, työttömyyskorvauksen ja toimeentulotuen rahoituksesta. Hyvätuloiset suhtautuvat näiden etuuksien rahoittamiseen yksinhuoltajia ja pienituloisia nihkeämmin. Huomionarvoista on se, että balanssimitta saa suurituloisten kohdalla negatiivisia arvoja: suurituloisissa on siis enemmän rahoituksen vähentäjiä kuin lisääjiä. Työttömyyskorvauksen ja toimeentulotuen kohdalla balanssimitta on saanut negatiivisia arvoja koko tarkasteluajanjaksolla, asumistuen kohdalla näin on ollut vuodesta 1992 lähtien. On kuitenkin tärkeää huomata, että suurituloistenkin kohdalla tuoreimmat tiedot viittaavat lisääntyvään halukkuuteen rahoittaa kaikkia tarkastelussa mukana olevia etuuksia. Erityisesti näin on tapahtunut työttömyyskorvauksen kohdalla. Näyttää siltä, että tällainen kehitys niin koko väestön kuin erityisempien ryhmien kohdalla olisi alkanut vuodesta 1995. Yksinhuoltajien mielipiteiden kehitykseen on syytä kiinnittää erityistä huomiota, koska edellä säästämistä koskevassa analyysissä havaittiin, että yksinhuoltajien mielestä sosiaalietuuksissa ja -palveluissa ei enää ole paljoakaan säästämisen varaa. Rahoituksen osalta havaitaan nyt, että etenkin tarkasteluajanjakson lopulla yksinhuoltajista on tullut ryhmä, joka vaatii kaikkein voimakkaammin rahoituksen lisäämistä lapsilisiin ja työttömyyskorvauksiin. Asumistuen ja toi-

Kuio 4. Mieliteet etuiksien rahoituksesta, balanssimitta (enemmän – vähemmän rahoitusta)

Kysymys ja vastausvaihtoehdot: *Luettele seuraavassa joitakin veroja ja veroluontoisin maksuina rahoitettavia etuuksia. Sanokaa kunkin kohdalla missä määrin toivoisitte verovaroja käytettävän niiden rahoitukseen: nykyistä enemmän, joksinkin nykyisen määrän vai nykyistä vähemmän.*

meentulotuen kohdalla yksinhuoltajat ovat niin ikään, yhdessä pienituloisten kanssa, innokkaimmin rahoituksen lisäämisen kannalla.

Ovatko ryhmien mielipiteet sitten etäännyneet toisistaan tarkasteluajanjakson aikana? Lapsilisien kohdalla näyttäisi tapahtuneen

jonkinlaista polarisoitumista hyvä- ja huonoosaisten mielipiteissä. Työttömyyskorvauksen kohdalla erot ryhmien välillä olivat suurimmillaan vuonna 1996, mutta tuoreimmat tiedot viittaavat jälleen hivenen pienempiin eroihin. Asumistuen kohdalla erot ovat selkeästi kasvaneet kuluvan vuosikymmenen aikana, vaikka suurituloisten keskuudessa myönteisyys rahoitusta kohtaan onkin lisääntynyt

vuosina 1996 ja 1997. Toimeentulotuen kohdalla ryhmien väliset etäisyydet ovat melko suuret, mutta toisaalta erot ovat pysyneet hyvin samanlaisina. On kuitenkin huomattava, että toimeentulotuen osalta aineisto kattaa ainoastaan vuodet 1994–1997. Kuva toimeentulotuen rahoituksen osalta voisi olla toisenlainen, jos aikaperspektiivi olisi sama kuin muiden etuuksien kohdalla. Sosiaalietuuksien rahoittamisen suhteen on havaittavissa viitteitä mielipiteiden polarisoitumisesta. Erot ovat kasvaneet verrattuna vuosikymmenen alkuun lähes jokaisen etuuden kohdalla. Näyttäisi kuitenkin siltä, että kaikkein uusimpien tietojen mukaan polarisaatio olisi pikemminkin pienenemässä kuin suurenemassa.

ETUUKSIEN RIITTÄVYYS

Etuuksien taso on luonnollisesti etuuksien saajien toimeentulon kannalta tärkeä seikka. Jos etuuksien taso on matala, pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin laaja kattavuus ei lohduta sellaisia kotitalouksia, joiden toimeentulon kannalta tulonsiirrot ovat tärkeitä. 1990-luvun aikana lähes jokaiseen sosiaalietuuteen on kohdistunut muutoksia: käytännössä useiden etuuksien tasoa on laskettu (ks. Kosunen 1997). Seuraavassa tarkastellaan kansalaisten mielipiteitä neljän eri etuuden riittävyydestä. Analyysiin valittiin kaksi perhe-etuutta (äitiys- ja vanhempainraha, lasten kotihoidon tuki) sekä työttömyysturva ja toimeentulotuki. Syy valintoihin on se, että näiden etuuksien kohdalla voidaan melko selvästi erottaa ne ryhmät, joiden toimeentulon kannalta nämä etuudet näyttelevät keskeistä roolia. Kaksi ensiksi mainittua etuutta ovat tärkeitä lapsiperheille, toimeentulotuki ja työttömyyskorvaus taas ovat erityisen tärkeitä yhteiskunnan huono-osaisimmille ryhmille.

Selitettävien muuttujien dikotomisuuksien (arvostelee etuuden riittävyyttä/ei arvostelee) vuoksi analyysimenetelmäksi valittiin logistinen regressioanalyysi. Tulokset ilmenevät taulukosta 2, jossa esitetään ns. vaarasuhteet.

Lisäksi taulukossa 2 esitetään sellaisten vastaajien prosentiosuudet, jotka arvostelevat etuuksien riittävyyttä (arvostelu, %). Perhe-etuuksien kohdalla suurin mielenkiinto kohdistuu perhetyyppi-muuttujaan, työttömyyskorvauksen ja toimeentulotuen kohdalla tärkeimpiä muuttujia ovat tulot sekä työmarkkina-asemaa mittaava muuttuja. Koska aikaisemmissa tutkimuksissa (esim. Allardt & Sihvo & Uusitalo 1992; Ervasti 1993; Marski 1996; Svallfors 1996; Forma 1998) vastaajien iän, poliittisen orientaation sekä sukupuolen on havaittu vaikuttavan sosiaaliturvaa ja hyvinvointivaltiota koskeviin mielipiteisiin, nämä muuttujat on lisätty malleihin kontrollimuuttujiksi. Kuten taulukosta 2 ilmenee, niiden vaikutukset osoittautuvat useassa tapauksessa tilastollisesti merkitseviksi.

Taulukon 2 yläreunassa esitetään äitiys- ja vanhempainrahan sekä kotihoidon tuen riittävyyttä koskevat tulokset. Prosentiosuuksien tarkastelu osoittaa, että molempien perhepoliittisten etuuksien riittävyyden arvostelu on lisääntynyt muutaman prosenttiyksikön. Kontrollimuuttujista ikä, tulot ja poliittinen orientaatio osoittautuvat tärkeiksi mielipiteiden selittäjiksi lähes jokaisessa mallissa. Sukupuoli nousee niin ikään tärkeäksi muuttujaksi kotihoidon tuen kohdalla vuonna 1996. Suurin mielenkiinto kohdistuu nyt kuitenkin perhetyyppiä kuvaavaan muuttujaan. Taulukossa 2 esitetään vaarasuhteet kolmelle eri perhetyypille (pienien lasten perheet, lapsiperheet sekä yksinhuoltajaperheet). Näiden perhetyyppien mielipiteitä tulkitaan suhteessa ”muuhun perhetyyppiin”, joka siis on asetettu logistisessa regressioanalyysissä verrokkiryhmäksi (simple contrast). Jos vaarasuhteet ovat suurempia kuin yksi (1,00), etuutta arvostellaan tarkasteltavassa ryhmässä enemmän kuin verrokkiryhmässä; vastavasti alle yhden olevat vaarasuhteet ilmentävät vähäisempää etuuden riittävyyden arvostelua.

Taulukon 2 vasemmasta yläreunasta havaitaan, että äitiys- ja vanhempainrahan kohdalla perhetyypillä ei vuonna 1992 ole merkitys-

Taulukko 2. Mielipiteet¹ etuuksien riittävydestä 1992 ja 1996. Logistinen regressioanalyysi, vaarasuhteet esitetty

	Äitiys- ja vanheimpainraha		Kotihoidon tuki	
	1992	1996	1992	1996
Arvostelu, %	23,5	27,6	28,5	32,5
Ikä ²	.97***	.97***	.98***	.98***
Tulot ²	1.00**	1.00***	1.0	1.00***
Ideologia ³	1.27*	1.10	1.48***	1.05
Muu perhetyyppi	–	–	–	–
Lapsiperhe (<7 v.)	1.35	2.02***	2.29***	3.45***
Lapsiperhe (<18 v.)	1.10	.95	.87	1.13
Yksinhuoltaja	1.50	3.20***	1.22	2.40*
Mies	–	–	–	–
Nainen	.91	.85	.99	1.58**
	Työttömyyskorvaus		Toimentulotuki	
	1992	1996	1992	1996
Arvostelu, %	34,5	42,1	22,8	28,4
Ikä ²	.98***	.99**	.99*	1.00
Ideologia ³	1.66***	1.57***	1.70***	1.41***
Tulot				
alle 4 000 mk/kk	3.46**	1.30	4.02*	2.19*
4 001–8 000	3.75**	2.13*	3.49*	2.38*
8 001–12 000	2.43*	2.23**	3.12*	1.88
12 001–16 000	2.71*	1.50	3.25*	1.71
16 001–20 000	1.84	1.68	2.37	1.26
20 001–25 000	2.17	1.05	1.77	1.03
yli 25 001	–	–	–	–
Mies	–	–	–	–
Nainen	1.39*	1.76***	1.29	1.18
Ei työtön	–	–	–	–
Työtön	2.36***	2.35***	1.88**	1.57*

¹Kysymys: *Luettelen nyt joukon etuuksia ja pyydän sanomaan kunkin kohdalla onko etuus saajan toimeentulon kannalta mielestänne liian suuri, riittävä vai liian pieni.* Selitettävä muuttuja: etuuksia liian pienenä pitävien osuus.

²Jatkuvana muuttujana.

³Jatkuvana muuttujana, oikeistopuolueista vasemmistopuolueisiin (ks. Forma 1998).

tä etuuden riittävyyden arvostelun kannalta. Eri perhetyyppien välillä ei ole tilastollisesti merkitseviä eroja. Vuonna 1996 tilanne on kuitenkin muuttunut. Yksinhuoltajat ja sel-laiset perheet, joissa on pieniä lapsia, arvoste-

levat äitiys- ja vanhempainrahan riittävyyttä nyt huomattavasti voimakkaammin. Tulokset ovat samansuuntaisia kotihoidon tuen kohdalla. Vuonna 1992 pienten lasten perheet arvostelevat kyllä muita perhetyyppejä voi-

makkaammin kotihoidon tuen riittävyttä, mutta vuonna 1996 tämä arvostelu on entisestään voimistunut. Vuonna 1996 yksinhuoltajat ja naiset arvostelevat kotihoidon tuen riittävyttä entistä voimakkaammin. Perhepoliittisten etuuksien riittävyttä koskevia mielipiteitä tarkasteltaessa polarisaatio perhetyypin keskuudessa näyttäisi siten kasvaneen tutkimusajanjaksolla. Pienten lasten perheet ja yksinhuoltajat ovat aikaisempaa tyytymättömämpiä etuuksien riittävyteen.

Työttömyyskorvauksen ja toimeentulotuen kohdalla riittävyyden arvostelu on niin ikään lisääntynyt. Työttömyyskorvauksen kohdalla muutos on tässä tarkastelluista etuuksista suurin, 42 prosenttia kansalaisista katsoo vuonna 1996, että työttömyyskorvauksen taso on riittämätön (laajemmin, ks. Forma 1998). Kontrollimuuttujista ikä ja poliittinen orientaatio osoittautuvat tässäkin tärkeiksi mielipiteiden selittäjiksi ja sukupuolella on merkitystä työttömyyskorvauksen riittävyyden kohdalla. Viittaavatko työttömien ja pienituloisten ryhmien mielipiteet polarisoituvaan kehitykseen? Tulomuuttujan kohdalla verrokiksi on asetettu kaikkein suurituloisin ryhmä (yli 25 000 mk/kk). Tulokset osoittavat, että vuonna 1992 pienituloisten työttömyyskorvauksen riittävyttä koskevat mielipiteet erosivat suurituloisten mielipiteistä enemmän kuin vuonna 1996. Tulos ei siten anna tukea polarisointihypoteesille, pikemminkin päinvastoin. Työttömien osalta mielipiteissä ei ole tapahtunut muutosta. Sen sijaan sukupuolen merkitys näyttäisi korostuneen: vuonna 1996 naiset arvostelevat työttömyyskorvauksen riittävyttä voimakkaammin kuin neljä vuotta aikaisemmin. Toimeentulotuen kohdalla tulokset ovat vastaavanlaisia. Pienituloisimpien ryhmien mielipiteet ovat lähentyneet suurituloisten mielipiteitä. Toimeentulotuen kohdalla niin ikään työllisten ja työttömien mielipiteet ovat muuttuneet yhdenmukaisemmiksi, tosin ero on edelleen tilastollisesti merkitsevä.

Etuuksien riittävyttä koskeva analyysi näyttäisi siten viittaavan sekä mielipiteiden polarisaatioon että yhdentymiseen. Perhepo-

liittisten etuuksien kohdalla eri perhetyypin mielipiteet etuuksien riittävydestä ovat erkaantuneet toisistaan. Erityisesti pienten lasten perheet sekä yksinhuoltajat kokevat etuuksien tason riittämättömäksi. Tulokset työttömyyskorvauksen ja toimeentulotuen riittävyyden osalta viittaavat pikemminkin yhdentymiseen kuin polarisaatioon. Tulos on samantyyppinen kuin edellä tarkasteltaessa mielipiteitä yksityisestä ja julkisesta sektorista palvelujen tuottajina. Kaikki ryhmät olivat muuttaneet mielipiteitään myöntyväisemmiksi julkista sektoria kohtaan niin, että ryhmien väliset erot olivat kaventuneet. Vastaavasti työttömyyskorvauksien ja toimeentulotuen kohdalla etuuksia pidetään yleisesti entistä riittämättömämpinä, mutta arvostelu on lisääntynyt kaikissa ryhmissä sillä tavoin, että mielipiteet ovat tulleet yhdenmukaisemmiksi. Toimeentulotukea ja työttömyyskorvausta koskevat tulokset viittaisivat siten siihen, että yksimielisyys huono-osaisimmille tärkeiden etuuksien riittävydestä on lisääntynyt kansalaisten keskuudessa.

LOPUKSI: POLARISOITUUKO SUOMI?

Artikkelin otsikossa esitettyyn kysymykseen ei voida vastata mustavalkoisesti yksiselitteisesti. Mielipiteiden valossa Suomi on polarisoitunut (säästäminen, sosiaaliturvan rahoitus, etuuksien riittävyys) mutta myös yhdentynyt kuluvalle vuosikymmenellä (vastuu hyvinvoinnin tuottamisesta). Solidaarisuuden murenemiseen viittaa rikkaiden koko väestöä ja köyhiä huomattavasti nihkeämpi suhtautuminen uudelleenjakoon, suurituloisten myönteisempi suhtautuminen säästöihin ja heidän haluttomuutensa rahoittaa huono-osaisille tärkeitä etuuksia. Toisaalta voimakkaasta solidaarisuudesta viestii se, että suomalaiset rikkaat haluavat kuitenkin tasoittaa tuloeroja yhtä voimakkaasti kuin esimerkiksi amerikkalaiset köyhät. Lisäksi suomalaiset rikkaat kantavat huolta huono-osaisille tärkeiden etuuksien riittävydestä ja pitävät julkista

sektoria parhaana vaihtoehtona tuottamaan väestön tarvitsemat hyvinvointipalvelut. Hyväosaisten mielipiteisiin sisältyy siten myös ristiriitainen elementti: yhtäältä he suhtautuvat varauksellisesti huono-osaisten etuuksien rahoittamiseen mutta toisaalta ovat huolestuneita näiden etuuksien riittävydestä.

Tutkijan kannalta selkeät ja yksiselitteiset tulokset olisivat kaikkein palkitsevimpiä. Tässäkin tutkimuksessa olisi saatu yksiselitteisempiä tuloksia, jos analyysi olisi rajoittunut vaikkapa sosiaaliturvan rahoitukseen. Yhteiskunnalliset muutokset harvoin kuitenkaan ovat yksiselitteisiä ja yksioikoisesti tulkittavia. Mittareiden ja lähestymistapojen monipuolisuus ja moninaisuus takaavat kuitenkin sen, että todellisuudesta tavoitetaan suurempi osa. Hintana on, että yksiselitteisiä tuloksia on vaikeampi saavuttaa. Monisyysemmät ja monipuolisemmat tutkimustulokset lienevät kuitenkin parempi kaappaus yhteiskunnallisesta todellisuudesta kuin kapea ja yksioikoisen varmasti tulkittu totuus. On myös syytä muistaa, että tässä artikkelissa polarisaatiota tarkasteltiin ainoastaan sosiaaliturvaa ja hyvinvointivaltiota koskevien mielipiteiden kautta. Suomalaisen yhteiskunnan polarisoitumisesta on olemassa viitteitä muista tutkimuksista: huono-osaisuus on kasautumassa (Kortteinen & Tuomikoski 1998), tuloerot ovat kasvaneet (Tulonjaon..., 1998) ja esimerkiksi yksinhuoltajien taloudellinen selviäminen ja hyvinvointi ovat heikentyneet kuluvan vuosikymmenen aikana (Forssén 1998).

Aikaisemmissa tutkimuksissa sosiaaliturvamielipiteiden on havaittu seuraavan talou-

dellisiä suhdanteita (ks. Sihvo & Uusitalo 1995). Tämä selitysmalli ei näyttäisi 1990-luvulla aivan yhtä pätevältä kuin 1970- ja 1980-luvulla. Talous on Suomessa kasvanut viime vuosina ennätysmäisen nopeasti. Hyvinvointivaltion kannatus on viime vuosina niin ikään kääntynyt nousuun, kuten tämänkin artikkelin tulokset ilmentävät. Sosiaaliturvan rahoitusta koskevat mielipiteet eivät kuitenkaan ole palautuneet lamaa edeltävälle tasolle toimeentulotukea ja työttömyyskorvausta lukuun ottamatta (ks. myös Forma 1998). Ainakin osasyynä voi olla se, että viime vuosien taloudellinen menestys ei ole jakautunut yhtä tasaisesti kuin aiemmin. Toisaalta kansalaisten nihkeämpi suhtautuminen hyvinvointivaltion rahoitukseen selittyy julkisesta keskustelusta. Puheet julkisen sektorin supistamisesta ja sosiaaliturvan leikkauksista ovat vielä tuoreessa muistissa ja keskustelu hyvinvointivaltion uudistamistarpeista jatkuu. Onkin syytä pitää mielessä, että mielipiteet eivät määrity pelkästään kansalaisten intressien, riskien tai hyvinvoinnin kautta. Näiden tekijöiden ohella julkisella keskustelulla on tärkeä mielipiteitä määrittävä rooli. Useat aikaisemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että suomalaiset kannattavat pohjoismaisen sosiaalipolitiikkamallin keskeisimpiä periaatteita (esim. Ervasti 1993 & 1996; Sihvo & Uusitalo 1993). Tämän artikkelin tulokset ovat pääosin samansuuntaisia. Jää nähtäväksi, kasvaako polarisaatioon viittaavista kehityskuluista vakava ja pysyvä uhka hyvinvointivaltion kannatukselle vai onko kyse ohimevästä ilmiöstä.

KIRJALLISUUS

Allardt, Erik: Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Porvoo: WSOY, 1976

Allardt, Monica & Sihvo, Tuire & Uusitalo, Han-

nu: Mitä mieltä hyvinvointivaltiosta? Suomalaisen sosiaaliturvamielipiteet 1975–1991. Sosiaali- ja terveyshallitus, tutkimuksia 17. Helsinki: Vapokustannus, 1992

- Alt, James: *The Politics of Economic Decline*. New York: Cambridge University Press, 1979
- Atkinson, Anthony B. & Smeeding, Timothy & Rainwater, Martin: *Income Distribution in OECD-Countries: Evidence from Luxembourg Income Study*. Paris: OECD, 1995
- Castles, Francis & Mitchell, Deborah: *Three Worlds of Welfare Capitalism or Four? The Australian National University, Public Policy Program, Discussion Paper 21*, 1992
- Ervasti, Heikki: *Yhteiskuntaluokat ja hyvinvointivaltion vaihtoehdot*. Turun yliopisto, sosiaalipolitiikan tutkimuksia. Sarja A:3/1993. Turku: TY:n offsetpaino, 1993
- Ervasti, Heikki: *Kenen vastuu? Tutkimuksia hyvinvointipluralismista legitimitietin näkökulmasta*. Tutkimuksia 62. Stakes 1996
- Ervasti, Heikki: *Yhteiskuntaluokat, individualistinen kritiikki ja hyvinvointipalvelujen kannatus*. *Janus* 6 (1998): 2, 167–187
- Esping-Andersen, Gösta: *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge: Polity Press, 1990
- Forma, Pauli: *The Rational Legitimacy of the Welfare State. Popular Support for Ten Income Transfer Schemes in Finland*. *Policy & Politics* 25 (1997): 3, 235–249
- Forma, Pauli: *Mielipiteiden muutos ja pysyvyys. Suomalaisten mielipiteet hyvinvointivaltiosta, sosiaaliturvasta ja hyvinvointipalveluista vuosina 1992 ja 1996*. Raportteja 222. Stakes 1998
- Forma, Pauli & Kangas, Olli: *Need, Citizenship or Merit? Pension Opinions in Australia, Finland and Poland*. In: Svallfors, Stefan & Taylor-Gooby, Peter (eds.): *The End of the Welfare State? Public Attitudes to State Retrenchment*. London: Routledge & Kegan Paul, 1999 (tulossa)
- Forssén, Katja: *Children, Families and the Welfare State. Studies on the Outcomes of the Finnish Family Policy*. Research Report 92. Stakes 1998
- Goul Andersen, Jørgen: *Changing Labour Markets, New Social Divisions and Welfare State Support: Denmark in the 1990s*. Paper presented at ESA Conference, University of Essex 27.–30.1997
- Kangas, Olli & Palme, Joakim: *Does Social Policy Matter? Poverty Cycles in OECD Countries*. Paper presented at RC 19 at 14th World Congress of Sociology, Montreal 1998
- Korpi, Walter & Palme, Joakim: *Uudelleenjaon paradoksi*. Teoksessa: Kangas, Olli (toim.): *Hyvinvointivaltiomallit, niiden toiminta ja kannatusperusta*. Tutkimuksia 5. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 1996
- Kortteinen, Matti & Tuomikoski, Hannu: *Työtön. Tutkimus pitkäaikaistyöttömien selviytymisestä*. Helsinki: Hanki ja Jää, 1998
- Kosunen, Virpi: *Lama ja sosiaaliturvan muutokset 1990-luvulla*. Teoksessa: Heikkilä, Matti & Uusitalo, Hannu (toim.): *Leikkausten hinta. Raportteja 208*. Stakes 1997
- Marski, Jarmo: *Suomalaisten käsitykset sosiaaliturvasta 1995*. Kansaneläkelaitos, sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia. Helsinki: Hakapaino, 1996
- Nurmi, Kaarina: *”Se pieni ero” hyvinvointivaltioiden koulutus- ja työmarkkinoilla*. Turun yliopiston julkaisuja, sarja C 140. Turku: Unipaps, 1998
- Palmer, John & Smeeding, Timothy & Torrey, Barbara: *The Vulnerable*. Washington D.C.: The Urban Institute Press, 1988
- Pettersen, Per: *Welfare State Legitimacy: Ranking-Rating-Paying: the Popularity and Support for Norwegian Welfare Programs*. Department of Sociology and Political Science. Norwegian University of Science and Technology. Dragvoll 1996 (käsikirjoitus)
- Raportti suomalaisten asenteista 1997. Helsinki: EVA, 1997
- Rasinkangas, Jarkko: *Hyvinvointi ja työmarkkina-asema. Tutkimus hyvinvoinnista eri työmarkkina-asemissa ja työmarkkina-aseman muuttamisen valmiuksista*. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 33. Helsinki: Kansaneläkelaitos, 1998
- Ritakallio, Veli-Matti: *Köyhyys Suomessa 1981–1990. Tutkimus tulonsiirtojen vaikutuksista*. Tutkimuksia 39. Stakes 1994
- Roos, J. P.: *Keskiluokat ja hyvinvointivaltio. Uusi hyvinvointisopimus*. Teoksessa: Riihinen, O. (toim.): *Sosiaalipolitiikka 2017*. Porvoo: WSOY, 1992
- Sihvo, Tuire & Uusitalo, Hannu: *Economic Crisis and Support for the Welfare State in Finland 1975–93*. *Acta Sociologica* 38 (1995): 3, 251–262
- Sihvo, Tuire & Uusitalo, Hannu: *Mielipiteiden uudet ulottuvuudet. Suomalaisten hyvinvointivaltiota, sosiaaliturvaa ja sosiaali- ja terveysturva- ja palveluja koskevat asenteet vuonna 1992*. Tutkimuksia 33. Stakes 1993
- Svallfors, Stefan: *The End of Class-Politics? Structural Cleavages and Attitudes to Swedish Welfare Policies*. *Acta Sociologica* 38 (1995): 1, 53–74
- Svallfors, Stefan: *Välfärdstatens moraliska ekonomi. Välfärdsoptionen i 90-talets Sverige*. Umeå: Boréa Bokförlag, 1996
- Svallfors, Stefan: *Worlds of Welfare and Attitudes towards Redistribution: A Comparison of Eight Countries*. *European Sociological Review* 13 (1998): 3, 283–304
- Svallfors, Stefan: *The Middle Class and Welfare State Retrenchment: Attitudes to Swedish Welfare Policies*. In: Svallfors, Stefan & Taylor-Gooby, Peter (eds.): *State Transformation and Public Opinion*. London: Routledge & Kegan Paul, 1999 (tulossa)
- Tulonjaon ennakkotilasto. Alustavia tietoja tulonjaon kehityksestä. SVT, tulot ja kulutus 1998: 6. Helsinki: Tilastokeskus, 1998.

ENGLISH SUMMARY

Pauli Forma: *Less solidarity, more polarity? Opinions of social security and the welfare state among the better-off and the worse-off in Finland in the 1990s (Mureneeko solidaarisuus, polarisoituuko yhteiskunta? Hyvä- ja huono-osaisten sosiaaliturvaa ja hyvinvointivaltiota koskevat mielipiteet 1990-luvun Suomessa)*

This article explores whether and to what extent trends of polarization can be identified in Finland during the 1990s. The study is based on several sets of opinion data and examines citizens' opinions on five dimensions: redistribution, responsibility for the provision of welfare, welfare state cutbacks, welfare state financing, and the sufficiency of benefits. The 1990s is a very interesting period for this kind of investigation in that the decade has seen both economic recession and recently a period of economic recovery. The main hypothesis of the study is that differences in opinion between the haves and have-nots, the better-off and the worse-off is expected to grow. This is because we may assume that support for the welfare state is eroding among the better-off, while the worse-off have to cling ever more tightly to the welfare state.

The evidence suggests that, in an international comparison, people in Finland show a high level of solidarity when it comes to income redistribution: the better-off are generally prepared to share with the have-nots. As far as polarisation is concerned,

the results point at once in the direction of polarisation and convergence. Signs of polarisation are in evidence when we look at opinions towards welfare state cutbacks, financing the welfare state and the sufficiency of benefits. Here, the gap between the views of the better-off and the worse-off is wider at the end of the period studied than it was at the beginning. The better-off are more willing to introduce cutbacks than the worse-off, and they are less willing to finance social security benefits, especially those that are important to the worse-off (unemployment benefits and housing allowances). As for opinions towards the sufficiency of existing benefits, critical attitudes have increased during the 1990s. There were also signs of polarisation: criticism has increased especially among families with children.

However, the results also show that in certain areas opinions have been converging. This is true most particularly of opinions towards responsibility for the provision of welfare. Support for the public sector as a provider of welfare has increased among all the groups studied. Opinions have also converged on the question of the sufficiency of unemployment benefits and social assistance. There is a broader consensus of opinion among Finnish people today that these benefits are too low. All in all the results indicate that: First, solidarity is typical of Finnish people when measured in the light of opinion data. Second, there are some signs of this solidarity eroding which should be taken seriously.

KEY WORDS:

Welfare state, social security, opinion, social differentiation, well-off, worse-off, polarization, solidarity, Finland.